

Ελένη Αστερίου

Οι κοινωνικές κατακτήσεις: πολιτικό διακυβευόμενο για την εργατική τάξη

«Ωστόσο η διατήρηση του μισθού, αυτό το κοινό συμφέρον που έχουν ενάντια στον εργοδότη τους, τους ενώνει σε μια μοναδική σκέψη αντίστασης: την εργατική ένωση. Έτσι η εργατική ένωση έχει πάντα διπλό σκοπό: να σταματήσει τον ανταγωνισμό ανάμεσα στους εργάτες για να μπορέσουν να ασκήσουν γενικό ανταγωνισμό στον καπιταλιστή [...] η διατήρηση της ένωσης τους γίνεται πιο αναγκαία από την πάλη για τον μισθό. [...] Μέσα στην πάλη, που μερικές φάσεις της έχουμε σημειώσει, τούτη η μάζα συνενώνεται, συγκροτείται σε τάξη για τον εαυτό της. Τα συμφέροντα που υπερασπίζεται γίνονται ταξικά συμφέροντα. [...] Ωστόσο, όταν πρόκειται να εξεταστούν με ακρίβεια οι απεργίες, οι εργατικές ενώσεις και οι άλλες μορφές, που μ' αυτές οι προλετάριοι οργανώνονται, μπροστά στα μάτια μας, σε τάξη, άλλους τους πιάνει πραγματικός φόβος κι άλλοι δείχνουν αλαζονικά έσχατη περιφρόνηση. [...] Μη λέτε πως οι κοινωνικοί αγώνες αποκλείουν τους πολιτικούς αγώνες. Δεν υπάρχει πολιτικός αγώνας που να μην είναι ταυτοχρόνως και κοινωνικός.»¹

Ένα πάντα νέο «παλιό» ζήτημα

Η συγκρότηση της εργατικής τάξης σε τάξη που αποκτά συνείδηση των συλλογικών της συμφερόντων, που συσπειρώνεται σε ενώσεις που την ενοποιούν, που σταθεροποιούν τη συνοχή της οργανώνοντάς την με ανεξάρτητο τρόπο, υπήρξε ο πρωταρχικός στόχος του ιδρυτών του επιστημονικού σοσιαλισμού το 19ο αιώνα.

Η οργανική ενότητα ανάμεσα στην οικονομική, διεκδικητική πάλη και την πολιτική πάλη για την καταστροφή του καπιταλισμού και την εργατική εξουσία, επομένως για την οικοδόμηση της συλλογικής συνείδησης του προλεταριάτου στο ταξικό πολιτικό του κόμμα, η πάλη για το εργατικό κόμμα, η ίδρυση της 1ης Διεθνούς, κατείχαν κεντρική θέση στην πάλη των συντακτών του *Κομμουνιστικού Μανιφέστου*, του Μαρξ και του Ένγκελς.

Κάθε κίνημα, εξηγούν, μέσω του οποίου η εργατική τάξη αντιπαράκειται ως τάξη στις κυρίαρχες τάξεις, έστω και σε ένα περιορισμένο πεδίο, είναι ένα πολιτικό κίνημα.

«Οι συγκρούσεις ανάμεσα στον ξεχωριστό εργάτη και στον ξεχωριστό αστό παίρνουν όλο και περισσότερο το χαρακτήρα συγκρούσεων ανάμεσα

1. Καρλ Μαρξ, *Η αθλιότητα της φιλοσοφίας*, εκδ. «Νέοι Στόχοι», σελ. 172-74.

σε δύο τάξεις. Οι εργάτες αρχίζουν έτσι να συγκροτούν συνασπισμούς [Στην αγγλική έκδοση του 1888 ύστερα από τη λέξη “συνασπισμούς” προστέθηκε η λέξη “trade unions”] ενάντια στους αστούς. Συνασπίζονται για να υπερασπίσουν τον μισθό της εργασίας τους. [...] Και φθάνει μονάχα να συνδεθούν μεταξύ τους για να συνενωθούν οι πολλοί τοπικοί αγώνες, που έχουν παντού τον ίδιο χαρακτήρα, σε μια εθνική πάλη, σε μια ταξική πάλη. Κάθε ταξική πάλη όμως είναι πολιτική πάλη.»²

Πρόκειται για ένα ταξικό κίνημα του οποίου στόχος είναι να κάνει να υπερισχύσουν τα κοινά συμφέροντα των εργατών υπό γενική μορφή, που παίρνουν υποχρεωτικό χαρακτήρα για όλη την κοινωνία, δηλαδή κατοχυρώνονται νομοθετικά, υποχρεώνοντας επομένως την αστική τάξη να αναγνωρίσει την εργατική τάξη ως τάξη.

Στην πραγματικότητα, οικονομική πάλη και πολιτική πάλη της εργατικής τάξης συνδέονται μέσα από το κίνημα που συγκροτεί την εργατική τάξη σε ανεξάρτητη τάξη.

Μια οικονομική κατάκτηση - Μια πολιτική κατάκτηση

Ας επανέλθουμε στην έκφραση του Μαρξ: «να σταματήσει τον ανταγωνισμό ανάμεσα στους εργάτες για να μπορέσουν να ασκήσουν γενικό ανταγωνισμό στον καπιταλιστή.»

Στην πραγματικότητα, μ' αυτή τη διατύπωση τίθεται το ζήτημα των συλλογικών κεκτημένων, δικαιωμάτων, εγγυήσεων που αποσπά με τους αγώνες της η εργατική τάξη από την αστική τάξη στην πορεία της ιστορικής της πάλης για τη χειραφέτησή της. Κατακτήσεις στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης, της υγείας, της παιδείας, κεκτημένα που αφορούν ένα σύνολο συλλογικών δικαιωμάτων γενικής ισχύος με τη μορφή της εργατικής νομοθεσίας, που αφορούν τις συλλογικές συμβάσεις. Με αυτή την έννοια, οι εργασιακές σχέσεις δεν είναι απλώς ένα «οικονομικό» ζήτημα ή ένα «κοινωνικό» πρόβλημα, αλλά ένα πολιτικό ζήτημα που συνδέεται με το συσχετισμό δυνάμεων ανάμεσα στις τάξεις, με το σύνολο των μεταξύ τους σχέσεων.

Η ίδια η ύπαρξη συλλογικών συμβάσεων γίνεται για την εργατική τάξη μια πολιτική κατάκτηση την οποία επιβάλλει στην αστική τάξη, που μέσω αυτής στην πραγματικότητα αναγνωρίζει την εργατική τάξη ως τάξη η οποία έχει ξεχωριστά συμφέροντα, ανεξάρτητες οργανώσεις. Είναι μια ιστορική κατάκτηση της εργατικής τάξης, η οποία όμως δεν διαχωρίζεται από τη συνολική πάλη της ενάντια στο κεφάλαιο για τη χειραφέτησή της.

Στην απόφαση για τα συνδικάτα που ο Μαρξ επεξεργάστηκε για το πρώτο συνέδριο της Διεθνούς Ένωσης Εργαζομένων (1η Διεθνής), το οποίο έγινε στη Γενεύη το 1886, γράφει:

«Η μοναδική κοινωνική ισχύς των εργατών είναι η μάζα τους. Ωστόσο η διάσπαση καταστρέφει αυτή την ισχύ. Ο διασκορπισμός των εργατών γεν-

---

2. Μαρξ, Ένγκελς, *Κομμουνιστικό Μανιφέστο*, έκδ. «Παπακώστα», σελ. 39.

νιέται και συντηρείται από τον αναπόφευκτο ανταγωνισμό τους. Τα συνδικάτα γεννήθηκαν αρχικά από τις αυθόρμητες προσπάθειες των εργατών να καταργήσουν ή τουλάχιστον να περιορίσουν αυτόν τον ανταγωνισμό, για να αποσπάσουν στη βάση συμβάσεων συνθήκες εργασίας οι οποίες να τους ανυψώνουν τουλάχιστον πάνω από την κατάσταση των απλών σκλάβων.

Γι' αυτό ο άμεσος στόχος περιορίζεται στις καθημερινές διεκδικήσεις, στα μέσα υπεράσπισης ενάντια στους ακατάπαυστους σφετερισμούς του κεφαλαίου, με λίγα λόγια στα προβλήματα των μισθών και του χρόνου εργασίας. Αυτή η δραστηριότητα των συνδικάτων δεν είναι μόνον θεμιτή, είναι αναγκαία. Δεν θα μπορούσαν να απέχουν από αυτή όσο υφίσταται ο σημερινός τρόπος παραγωγής. Αντίθετα πρέπει να τη γενικεύσουμε δημιουργώντας συνδικάτα και ενώνοντάς τα σε όλες τις χώρες.

Μέχρι τώρα τα συνδικάτα αντιμετώπιζαν αποκλειστικά τους τοπικούς και άμεσους αγώνες ενάντια στο κεφάλαιο. Δεν έχουν ακόμα κατανοήσει τελειώς την επιθετική τους δύναμη ενάντια στο σύστημα δουλείας της μισθωτής εργασίας και ενάντια στο σημερινό τρόπο παραγωγής. Εκτός από τους πρωταρχικούς τους στόχους, τα συνδικάτα πρέπει να μάθουν να δρουν στο εξής με πιο συνειδητό τρόπο ως εστίες οργάνωσης της εργατικής τάξης για το ισχυρό συμφέρον της πλήρους χειραφέτησής της. Πρέπει να υποστηρίζουν κάθε κοινωνικό και πολιτικό κίνημα που τείνει σ' αυτό τον σκοπό.»³

Για πρώτη φορά στην ιστορία του εργατικού κινήματος, η έννοια της συλλογικής σύμβασης εμφανίζεται στο κίνημα των εργατών μεταξύ της Λιόν το 1831 —των οποίων η εξέγερση αναγνωρίζεται ως σταθμός στην ιστορία διαμόρφωσης του ανεξάρτητου εργατικού κινήματος— με τη μορφή της επικύρωσης ενός ελάχιστου μισθού για τους εργάτες της μεταξουργίας. Στις 11 Οκτωβρίου 1831, υπό την κινητοποίηση των εργατών, το συμβούλιο των prud' hommes⁴ αποφασίζει τον καθορισμό μιας ελάχιστης αμοιβής για όλους τους εργαζομένους στη μεταξουργία και ο δήμαρχος και ο νομάρχης της Λιόν επικυρώνουν αυτή την απόφαση. Στις 17 Νοεμβρίου 1831, ο υπουργός Εμπορίου ανακαλεί στην τάξη το νομάρχη της Λιόν, ο οποίος με γράμμα του στο συμβούλιο των prud' hommes ανακοινώνει ότι ο ελάχιστος μισθός είναι απλώς μια «δέσμευση τιμής» για τους εργοδότες και δεν είναι νομικά υποχρεωτικός. Το συμβούλιο των prud' hommes σταματά, λοιπόν, να καταδικάζει τη μη εφαρμογή του. Αυτή η απόφαση πυροδοτεί την εξέγερση των εργατών της Λιόν που θα χαραχθεί στην ιστορία του εργατικού κινήματος.

Σαράντα χρόνια πριν αυτό το κίνημα, στη διάρκεια της γαλλικής επανάστασης, τα μέλη της Συντακτικής υιοθετούσαν στις 14 Ιουνίου 1791, μετά την εργατική αναταραχή στο Παρίσι για καλύτερους μισθούς, τον περίφημο νόμο Λε Σαπελιέ. Ο νόμος αυτός απαγόρευε τις συντεχνίες, τις επαγγελματικές ενώσεις, κάθε ένωση εργαζομένων στο όνομα «υποτιθέμενων κοινών συμφερόντων» και

3. K. Marx-F. Engels, *Le syndicalisme*, Ed. Maspero, τόμ. 1, σελ. 68-69.

4. Δικαστήριο επιφορτισμένο να κρίνει τις διαφορές επαγγελματικής φύσης μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων.

όριζε ότι «ελεύθερες συμβάσεις ατόμου προς άτομο καθορίζουν τη διάρκεια εργασίας για κάθε εργάτη. Στη συνέχεια ο εργάτης οφείλει να τηρεί τη σύμβαση την οποία έκανε με εκείνον ο οποίος τον απασχολεί.»

Ας αναφέρουμε ότι ο Ζαν Πολ Μαρά με άρθρο του στον *Φίλο του Λαού* στις 18 Ιουνίου αντιτίθεται στον νόμο Λε Σαπελιέ:

«Τέλος, για να εμποδίσουν τις πολυάριθμες συγκεντρώσεις του λαού, που τόσο πολύ τον φοβούνται, αφάιρεσαν από την πολυάριθμη τάξη που την απαρτίζουν οι χειρώνακτες και οι εργάτες το δικαίωμα συνελεύσεων για να αποφασίζουν με πειθαρχία για τα συμφέροντά τους, με το πρόσχημα ότι αυτές οι συνελεύσεις θα μπορούσαν να επαναφέρουν τις συντεχνίες οι οποίες έχουν καταργηθεί.»⁵

Υπερασπιζόμενος την ατομική σύμβαση εργασίας, η οποία αποκαλούνταν τότε «σύμβαση μίσθωσης υπηρεσιών», ο νόμος Λε Σαπελιέ απαγορεύει αυτό που θα μπορούσε να θεωρηθεί ως πρόπλασμα της συλλογικής σύμβασης για την οποία παλεύουν οι εργάτες μεταξουργίας της Λιόν το 1831.

Στην επανάσταση του 1848, το διάταγμα της 25ης Φεβρουαρίου που ορίζει πως «η προσωρινή κυβέρνηση αναγνωρίζει ότι οι εργάτες πρέπει να ενώνονται μεταξύ τους για να απολαμβάνουν τα οφέλη της εργασίας τους», επιτρέπει την επεξεργασία ενός αριθμού συλλογικών συμβάσεων. Όμως μετά τις μέρες του Ιούνη και τη συντριβή του παρισινού προλεταριάτου, η απαγόρευση των εργατικών ενώσεων βάζει τέλος σε αυτό το κίνημα.

Η κατάκτηση της κοινωνικής ασφάλισης, που βάζει τέλος στη φιλανθρωπία, ως μορφή με την οποία η αστική τάξη παρείχε βοήθεια στους εργάτες, συνδέεται κι αυτή με τη μακρόχρονη πάλη της εργατικής τάξης.

Στις αρχές του αιώνα μας, το βρετανικό προλεταριάτο κατακτά δυο σημαντικούς νόμους σ' αυτόν τον τομέα. Το 1908, το νόμο «Old Age Pension», που αφορά την προστασία των ηλικιωμένων ατόμων, και το 1911 τον «Insurance Act», που θεσμοθετεί ένα σύστημα προστασίας των μισθωτών σε θέματα ασθένειας, αναπηρίας και ανεργίας.

Η πρώτη, όμως, χώρα στην οποία υιοθετούνται νόμοι που αφορούν την κοινωνική ασφάλιση είναι η Γερμανία. Συχνά αυτοί οι νόμοι παρουσιάζονται σαν ένας ελιγμός του Βίσμαρκ. Είναι αδιαμφισβήτητο ότι ο Βίσμαρκ απέβλεπε μέσω αυτών των νόμων να συμφιλιώσει τις εργατικές μάζες με το αστικό κράτος και να φρενάρει τη συνεχή ενίσχυση της σοσιαλδημοκρατίας. Όμως ακριβώς η ανάπτυξη του εργατικού κινήματος και η ενίσχυση της πολιτικής του οργάνωσης είναι ο καθοριστικός παράγοντας για την απόσπαση κοινωνικών κατακτήσεων από τη γερμανική εργατική τάξη. Ο νόμος για την ασφάλεια ασθενείας (1883) και για την ασφάλεια ατυχημάτων (1889) έχουν ως κοινό ότι είναι υποχρεωτικοί για όλους τους μισθωτούς της βιομηχανίας των οποίων οι μισθοί είναι κατώτεροι ενός ορίου, το οποίο όμως σύντομα καθορίζεται σε ένα τέτοιο επίπεδο που επιτρέπει να περιληφθεί στο σύστημα η μεγαλύτερη μάζα των εργατών.

Με το τέλος του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, η Οκτωβριανή επανάσταση ανοίγει

---

5. Michel Vovelle, *Marat*, Editions Sociales, σελ. 224-226.

μια εποχή επαναστάσεων, μεγάλων κοινωνικών συγκρούσεων και πολιτικών ανατροπών. Το ζήτημα που τίθεται είναι αυτό της προλεταριακής επανάστασης και της εργατικής εξουσίας. Σ' αυτό το πλαίσιο της σύγκρουσης επανάστασης-αντεπανάστασης πρέπει να δούμε και το ζήτημα των κοινωνικών κατακτήσεων των εργαζομένων την περίοδο του μεσοπολέμου. Στη Γερμανία που από το 1918 γνωρίζει επανειλημμένες επαναστατικές εκρήξεις μέχρι τη συντριβή του εργατικού κινήματος από το ναζισμό, στα χρόνια της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης οι συλλογικές συμβάσεις κατοχυρώνονται νομοθετικά, ταυτοχρόνως όμως το κράτος εισάγει την αναγκαστική διαιτησία και καθιερώνεται το 8ωρο, το οποίο όμως σε μεγάλο βαθμό καταστρατηγείται από την εργοδοσία. Ωστόσο, οι όποιες τέτοιου τύπου κατακτήσεις κατά τον μεσοπόλεμο είναι επισφαλείς και λόγω της ύπαρξης υψηλής ανεργίας που παίρνει τεράστιες διαστάσεις με την οικονομική κρίση και λόγω της συσσώρευσης των ηττών τις οποίες γνωρίζει η εργατική τάξη από την απελευθέρωση και το φασισμό, που καταλήγουν στο ξέσπασμα του Β' Παγκόσμιου Πολέμου.

Με το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, στα πλαίσια του επαναστατικού κύματος που το συνόδευσε, οι εργάτες στις αναπτυσσόμενες καπιταλιστικές χώρες υποχρεώνουν την αστική τάξη να πληρώσει το τίμημα της αποτροπής δυσάρεστων γι' αυτήν επαναστατικών εξελίξεων με την επιβολή ενός συνόλου κοινωνικών κατακτήσεων, στις οποίες περιλαμβάνονται οι συλλογικές συμβάσεις, κατακτήσεων που όμως σήμερα γίνονται όλο και πιο ασυμβίβαστες με τις ανάγκες του καπιταλιστικού κέρδους.

Οι συλλογικές συμβάσεις αποτελούν ένα στοιχείο των σχέσεων μεταξύ των τάξεων. Από τη μεριά της η αστική τάξη παλεύει σε αυτό το πεδίο για να πάρει πίσω ό,τι έχουν αποσπάσει οι εργάτες. Επιδιώκει, για παράδειγμα, να μετατρέψει τη συλλογική σύμβαση στο αντίθετό της, να τη μεταβάλει σε μια συμφωνία ταξικής συνεργασίας. Επιδιώκει ακόμα την ουσιαστική κατάργησή της.

Στην ιμπεριαλιστική εποχή, οι συλλογικές συμβάσεις ως έκφραση του συσχετισμού δυνάμεων ανάμεσα στις τάξεις είναι τις περισσότερες φορές περιορισμένη, γιατί οι συνδικαλιστικές ηγεσίες δεν στηρίζονται στην ανεξάρτητη κινητοποίηση των εργαζομένων για να αποσπάσουν περισσότερα από την εργοδοσία, πράγμα που στερεί τις συλλογικές συμβάσεις από το περιεχόμενό τους, ή ακόμα αντιμετωπίζουν τις συμβάσεις ως μέσα υποταγής των εργαζομένων στις απαιτήσεις του κεφαλαίου. Αυτό κάνει τις συλλογικές συμβάσεις πιο ανεκτές για την αστική τάξη, που ωστόσο προσπαθεί, όπως κάνει και για όλες τις εργατικές κατακτήσεις, να τις παραμορφώσει από τα μέσα, να τις μετασχηματίσει στο αντίθετό τους.

Οι συλλογικές συμβάσεις και όλες οι κοινωνικές κατακτήσεις που επέβαλε η εργατική τάξη στην αστική τάξη αποτελούν συστατικά της ιστορικής πορείας της οργάνωσης των εργατών σε ανεξάρτητη τάξη, του μετασχηματισμού τους από μια αδιαφοροποίητη μάζα ατόμων σε τάξη που επιβεβαιώνει τη συλλογική αλληλεγγύη των συμφερόντων της. Και η διάσταση αυτή, δηλαδή το στοιχείο της ιστορικής συγκρότησης της τάξης, επανέρχεται σήμερα με ιδιαίτερη σημασία.

Η σημερινή επίθεση του κεφαλαίου ενάντια στις κοινωνικές κατακτήσεις των εργαζομένων σε όλους τους τομείς, περιλαμβανόμενου του τομέα των εργασια-

κών σχέσεων και των συλλογικών συμβάσεων με αιχμή την προώθηση των ελαστικών όρων εργασίας, αποβλέπει στο κτύπημα όλων εκείνων των ιστορικών κατακτήσεων της εργατικής τάξης, που αποτελούν στοιχεία της ίδιας της συγκρότησής της και οι στόχοι αυτής της επίθεσης συνιστούν πραγματική ιστορική οπισθοδρόμηση. Γι' αυτό η υπεράσπιση αυτών των κατακτήσεων αποτελεί θεμελιακό πεδίο υπεράσπισης της εργατικής τάξης ως ιστορικά συγκροτημένης τάξης.

Ταξική συνεργασία - Ενσωμάτωση των συνδικάτων στο κράτος

Η τάση για την ενσωμάτωση των συνδικάτων στο κράτος είναι σύμφυτη με την εποχή του ιμπεριαλισμού. Αυτή η τάση συνδέεται με τις συνθήκες στις οποίες υπόκεινται τα συνδικάτα, που είναι υποχρεωμένα να αντιμετωπίζουν έναν ταξικό αντίπαλο ο οποίος χρησιμοποιεί τη συγκεντρωτική κρατική εξουσία ενάντια στην εργατική τάξη και σε αυτή την κατάσταση οι δυνατότητες των συνδικάτων να επωφεληθούν από τον ανταγωνισμό μεταξύ καπιταλιστών, μεταξύ επιχειρήσεων είναι περιορισμένες. Από εδώ προκύπτει για τα συνδικάτα, στο μέτρο που παραμένουν σε ρεφορμιστικές θέσεις, δηλαδή σε θέσεις που βασίζονται στη διατήρηση των καπιταλιστικών σχέσεων, η τάση να προσαρμοσθούν στο καπιταλιστικό κράτος και να προσπαθήσουν να συνεργασθούν μαζί του.

Πρόκειται και μόνο για *τάση* ενσωμάτωσης των συνδικάτων στο κράτος. Η υλοποίησή της εξαρτάται από το σύνολο των σχέσεων ανάμεσα στις τάξεις σε διεθνή κλίμακα και στην κλίμακα κάθε χώρας.

Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι αστικές τάξεις των ευρωπαϊκών χωρών για να ανοικοδομήσουν το αστικό κράτος είχαν ανάγκη τη στήριξη των πολιτικών και συνδικαλιστικών ηγεσιών του εργατικού κινήματος. Αυτή η στήριξη μπορούσε να δοθεί μονάχα με την ανασυγκρότηση δημοκρατικών θεσμών, που περιλαμβάνουν την ύπαρξη ανεξάρτητων συνδικαλιστικών οργανώσεων, οι οποίες βασιζόνταν στις κατακτήσεις τις οποίες αποσπούσε η εργατική τάξη. Ήταν η ταξική συνεργασία που μπορούσε να εξασφαλίσει την υπεράσπιση της αστικής τάξης πραγμάτων.

Στα πλαίσια αυτής της περιόδου, η τάση για ενσωμάτωση των συνδικάτων εκδηλώνεται με μορφές οι οποίες εκφράζουν τις ιδιαιτερότητες των εθνικών πολιτικών εξελίξεων, μέρος των οποίων είναι οι θεσμοί, και που ενσωματώνουν την αντίσταση της εργατικής τάξης ενάντια στην καταστροφή των οργανώσεών της.

Στην ταξική συνεργασία, η προδοσία των εργατικών οργανώσεων πραγματοποιείται μέσω μιας συναλλαγής σε βάρος της μάζας των εργατών, την οποία πραγματοποιούν οι γραφειοκρατικές ηγεσίες των εργατικών οργανώσεων για λογαριασμό του ανώτερου στρώματος της εργατικής τάξης, της εργατικής αριστοκρατίας. Αυτό το ξεπούλημα, όμως, πραγματοποιείται στη βάση της ύπαρξης ανεξάρτητων συνδικαλιστικών οργανώσεων. Υποσκάπτει τις δυνάμεις της εργατικής τάξης, αποδυναμώνει τις εργατικές οργανώσεις, αλλά δεν σημαίνει τη διάλυση της ανεξάρτητης οργάνωσης.

Οι σημερινές ανάγκες του ιμπεριαλισμού απαιτούν από τους συνδικαλιστές ηγέτες κάτι πολύ περισσότερο από την ταξική συνεργασία, απαιτούν την ενσωμάτωση των συνδικάτων στο κράτος, τη μετράτοπή τους σε εξαρτήματα του κρά-

τους, σε συστατικό κομμάτι του θεσμικού οικοδομήματος. Η ενσωμάτωση του συνδικάτου στο κράτος σημαίνει ότι ο ρόλος του είναι πια να υποτάξει τους εργαζόμενους στις επιταγές του κεφαλαίου, του οποίου τα συμφέροντα παρουσιάζονται ως συμφέροντα του «εθνικού συνόλου», στο όνομα της «κοινότητας συμφερόντων κεφαλαίου-εργασίας».

Ήδη, η εισοδηματική πολιτική την οποία εφάρμοζαν οι διάφορες κυβερνήσεις στις ευρωπαϊκές χώρες και στην Ελλάδα σήμαινε την υποταγή όλων των μισθολογικών διαπραγματεύσεων στο ποσοστό αύξησης το οποίο αποφάσιζε η κυβέρνηση, τον αυθαίρετο καθορισμό από το κράτος σε συνάρτηση με τις ανάγκες του κεφαλαίου (διεθνής ανταγωνισμός, επενδύσεις, ποσοστό κέρδους) του μεριδίου του εθνικού εισοδήματος που θα μπορούσε να «αναδιανεμηθεί» για την κατανάλωση του πληθυσμού. Πρόκειται για μια προκαθορισμένη μάζα μισθών, που αναιρεί την ίδια την έννοια των ελεύθερων διαπραγματεύσεων ως συνάρτηση του συσχετισμού δυνάμεων μεταξύ των τάξεων, πρόκειται για μια «αστυνομία» των μισθών.

Όμως, αυτό δεν αρκεί. Η προσπάθεια προώθησης των «ελαστικών όρων εργασίας» την οποία παρακολουθούμε τα τελευταία χρόνια και η οποία εντείνεται στην Ευρώπη εν όψει του 1992 σημαίνει την κατάργηση σειράς κεκτημένων των εργαζομένων στο επίπεδο των εργασιακών σχέσεων και των κοινωνικών κατακτήσεων, στον τομέα των συλλογικών συμβάσεων. Κυβερνήσεις και καπιταλιστές στις ευρωπαϊκές χώρες προσπαθούν να γενικεύσουν και να θεσμοθετήσουν τις άτυπες σχέσεις εργασίας. Ο λεγόμενος Κοινωνικός Χάρτης της ΕΟΚ δεν κάνει παρά να κωδικοποιεί και να θεσμοποιεί σε ευρωπαϊκή κλίμακα τις άτυπες σχέσεις εργασίας: «απασχόληση ορισμένης διάρκειας, εποχιακή απασχόληση, μερική απασχόληση, προσωρινή εργασία, νυκτερινή εργασία και βάρδια εργασίας. [...] Αυτή η προσέγγιση αφορά πρώτο και κύριο την οργάνωση και ελαστικότητα των ωρών εργασίας ιδιαίτερα με την καθιέρωση ενός ανώτατου ορίου εβδομάδας εργασίας.» (Κοινωνικός Χάρτης της ΕΟΚ). Πρόκειται για την κωδικοποίηση και γενίκευση της κατάργησης των κεκτημένων των εργαζομένων σε θέματα ωραρίου, δώρου, για τον καθορισμό του χρόνου εργασίας με βάση τις διακυμάνσεις των αναγκών του κεφαλαίου.

Σ' αυτό το οπλοστάσιο της επίθεσης του κεφαλαίου ενάντια στους εργαζόμενους εντάσσεται και η προσπάθεια σύνδεσης της αμοιβής με την παραγωγικότητα. Αυτή δεν συνεπάγεται μόνο ότι οι συμφωνίες που συνάπτονται μεταξύ εργοδοτών και εκπροσώπων των εργαζομένων παίρνουν υπόψη τους αποκλειστικά τα συμφέροντα του κεφαλαίου, συνεπάγεται τον κατακερματισμό της ταξικής συνοχής των εργαζομένων, την εξατομίκευσή τους, την επιστροφή σε μια κατάσταση που υποσκάπτει τους όρους που επιτρέπουν στους εργαζόμενους «να ασκούν γενικό ανταγωνισμό στον καπιταλιστή».

Γι' αυτό παράλληλα με αυτές τις προσπάθειες ευνοούνται από την εργοδοσία οι συμβάσεις κατά επιχείρηση, ενάντια στις «δυσκαμψίες» εθνικών συμβάσεων και συμβάσεων κατά κλάδο παραγωγής ή υπηρεσίας, οι οποίες αποτελούν στοιχείο συνοχής των εργαζομένων και κωδικοποιούν σειρά κεκτημένων για το σύνολο των εργαζομένων μιας χώρας ή ενός κλάδου. Γι' αυτό θέλουν την επιστροφή στις ατομικές συμβάσεις εργασίας. Αυτό που επιδιώκουν αλλά δεν έχουν υλοποιήσει —γιατί μεταξύ προθέσεων και πράξης μεσολαβεί η ίδια η ταξική

πάλη— είναι μια ιστορική οπισθοδρόμηση για την εργατική τάξη.

Το πεδίο αυτής της επίθεσης δεν είναι απλώς «οικονομικό», αλλά βαθύτατα πολιτικό. Είναι μια ιδιαίτερη μορφή αυτού που η αστική τάξη επιδιώκει και επεδίωκε πάντα: να διαλύσει το εργατικό κίνημα, να το απεξαρθρώσει, να το ενσωματώσει υπό ποικίλες μορφές στους μηχανισμούς και στους θεσμούς του αστικού κράτους, να κάνει το παν για να αμφισβητήσει τον ταξικό χαρακτήρα των εργατικών οργανώσεων. Αντίστροφα, για να πάρουμε ένα παράδειγμα, ποιος θα μπορούσε να αμφισβητήσει ότι η πάλη την οποία διεξήγαγε η εργατική τάξη για τη νομοθετική κατοχύρωση του δωρου δεν ήταν απλώς μια οικονομική διεκδίκηση, αλλά μια πολιτική διεκδίκηση, ότι η πάλη γι' αυτή αποτέλεσε ιστορικά σημαντικό στοιχείο της πολιτικής συγκρότησής της εργατικής τάξης σε διεθνή κλίμακα;

Γιατί η εργατική τάξη έχει ιστορικά συγκροτηθεί σε τάξη όχι μόνο στην κάθε χώρα ξεχωριστά αλλά σε διεθνή κλίμακα και αυτή η συγκρότησή της περιλαμβάνει ένα σύνολο κατακτήσεων —και οι κατακτήσεις εθνικών τμημάτων της διεθνούς εργατικής τάξης αποτελούν κατακτήσεις της παγκόσμιας εργατικής τάξης— και την ύπαρξη ανεξάρτητων ταξικών συνδικαλιστικών οργανώσεων. Και όλα αυτά αποτελούν σήμερα διακυβευόμενο.

Για να είναι, όμως, αποτελεσματικότερη αυτή η επίθεση του κεφαλαίου πρέπει να στηρίζεται σε μια επίθεση από το εσωτερικό του κινήματος, από την πλευρά των ηγεσιών του. Από εδώ και η όλη φιλολογία για το «κοινό οικονομικό συμφέρον» για τις «ανάγκες της εθνικής ανάπτυξης». Από εδώ, όσον αφορά το πεδίο του συνδικαλισμού, η προβολή των απόψεων περί «συνυπευθυνότητας των συνδικαλιστικών οργανώσεων», περί αντικατάστασης ενός δήθεν ξεπερασμένου συνδικαλισμού «στενών οικονομικών διεκδικήσεων» από ένα συνδικαλισμό «διαλόγου» που παίρνει υπόψη τα «συνολικά» ή «εθνικά» (διάβαζε καπιταλιστικά) συμφέροντα.

Το γεγονός ότι τα κόμματα μέσω των οποίων ιστορικά η εργατική τάξη συγκροτήθηκε σε πολιτικό κόμμα, δηλαδή σε τάξη για τον εαυτό της, έχουν περάσει από την πλευρά της υπεράσπισης της αστικής τάξης πραγμάτων και μεταφέρουν σήμερα στο εσωτερικό του εργατικού κινήματος τις πιέσεις της επίθεσης του κεφαλαίου τα μεταβάλλει σε μέσα ενσωμάτωσης των εργαζομένων και εντείνει τις πιέσεις για ενσωμάτωση των συνδικαλιστικών οργανώσεων στο αστικό κράτος.

Οικονομικός αγώνας και πολιτικός αγώνας

Η πάλη για τη χειραφέτηση της εργατικής τάξης δεν είναι δυνατή χωρίς την οργάνωση της καθημερινής της πάλης ενάντια στους σφετερισμούς του κεφαλαίου. Χωρίς αυτή την πάλη δεν είναι δυνατό η εργατική τάξη να αναπτύξει οποιαδήποτε πλατύτερη κίνηση, να παλέψει επομένως για την κατάργηση της μισθωτής εργασίας, δηλαδή για την ανατροπή της αστικής κυριαρχίας και την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας.

Η οργάνωση του αγώνα ενάντια στους καθημερινούς σφετερισμούς του κεφαλαίου σημαίνει την οργάνωση της «μοναδικής κοινωνικής ισχύος των εργατών

[που] είναι η μάζα τους»⁶. Αυτό είναι προϋπόθεση για την επιβεβαίωση της εργατικής τάξης ως τάξης πολιτικά ανεξάρτητης.

Η πάλη δεν περιορίζεται ενάντια στα αποτελέσματα του καπιταλιστικού συστήματος, αλλά στοχεύει στην τελική χειραφέτηση της εργατικής τάξης, δηλαδή στην κατάργηση του καπιταλιστικού συστήματος εκμετάλλευσης. Πάλι η οποία απαιτεί τη συγκρότηση της εργατικής τάξης σε πολιτικό κόμμα, που βοηθά την εργατική τάξη να θέσει και να λύσει το ζήτημα «της ανατροπής της αστικής κυριαρχίας, της κατάκτησης της πολιτικής εξουσίας από το προλεταριάτο»⁷.

Και βέβαια σ' αυτή την πάλη σημαίνει ότι η εργατική τάξη ενδιαφέρεται και παρεμβαίνει σε όλα τα ζητήματα της κοινωνίας.

Η εργατική τάξη, εκμεταλλεζόμενη τάξη της καπιταλιστικής κοινωνίας, οδηγείται αντικειμενικά να θελήσει να αποδυναμώσει τον ανταγωνισμό μεταξύ των εργατών τον οποίο γεννά ο καπιταλισμός. Μέσω της οργάνωσης που πραγματοποιεί η εργατική τάξη για να διεξάγει την πάλη της ενάντια στις επιθέσεις του κεφαλαίου, τα οικονομικά συμφέροντα της εργατικής τάξης αποκτούν ένα περισσότερο ή λιγότερο συνειδητό, περισσότερο ή λιγότερο γενικευμένο χαρακτήρα, μπαίνοντας στο πεδίο της πολιτικής. Ότι η πολιτική είναι συμπυκνωμένη οικονομία σημαίνει πως όταν οι εξελίξεις, οι στόχοι, τα οικονομικά συμφέροντα αποκτούν συνειδητό και γενικευμένο (συμπυκνωμένο) χαρακτήρα εισέρχονται στο πεδίο της πολιτικής και αποτελούν το μέσο και μ' αυτή την έννοια η πολιτική ως συμπυκνωμένη οικονομία ανυψώνεται πάνω από την καθημερινή, κατακερματισμένη και ασυνείδητη οικονομική δραστηριότητα.

Χωρίς την πάλη για την ανεξάρτητη συνδικαλιστική οργάνωση της εργατικής τάξης δεν υπάρχει εργατική πολιτική. Το τι διακυβεύεται σήμερα για το εργατικό κίνημα καθιστά αυτό το ζήτημα ακόμα πιο καθοριστικό και την πάλη σ' αυτό το πεδίο θεμελιακή διάσταση της πάλης για την πολιτική ανασυγκρότηση της εργατικής τάξης.

Υπό αυτή την οπτική ξανατίθεται το ζήτημα της διάκρισης ανάμεσα σε οικονομικό αγώνα και πολιτικό αγώνα, ανάμεσα σε συνδικάτα και κόμματα.

Σήμερα αυτό σημαίνει ότι το πρόβλημα της ανεξαρτησίας των συνδικάτων απέναντι στο αστικό κράτος υπό όλες τις όψεις αποτελεί κεντρικό πολιτικό ζήτημα. Από την άλλη, ο σεβασμός της αμοιβαίας αυτονομίας συνδικάτων και πολιτικών κομμάτων δεν σημαίνει ότι υπάρχει διαχωρισμός ανάμεσα σε οικονομική πάλη και πολιτική πάλη της εργατικής τάξης.

«Δεν υπάρχουν δυο είδη διαφορετικών αγώνων της εργατικής τάξης, το ένα πολιτικού και το άλλο οικονομικού χαρακτήρα, υπάρχει μια μόνο ταξική πάλη, που στοχεύει ταυτοχρόνως να περιορίσει τα αποτελέσματα της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης και να καταργήσει αυτή την εκμετάλλευση συγχρόνως με την αστική κοινωνία. Αν είναι αλήθεια ότι σε κοινοβουλευτικές περιόδους οι δυο όψεις της ταξικής πάλης διακρίνονται μεταξύ τους για τεχνικούς λόγους, ωστόσο δεν αντιπροσωπεύουν δυο παράλληλες δράσεις, αλλά

6. K. Marx-F. Engels, *Le syndicalisme*, ό.π., τόμ. 1, σελ. 68.

7. Μαρξ, Ένγκελς, *Κομμουνιστικό Μανιφέστο*, ό.π., σελ. 44.

απλώς δυο φάσεις, δυο βαθμίδες αγώνα για τη χειραφέτηση της εργατικής τάξης. Ο συνδικαλιστικός αγώνας αγκαλιάζει τα άμεσα συμφέροντα, ο πολιτικός αγώνας της σοσιαλδημοκρατίας τα μελλοντικά συμφέροντα του εργατικού κινήματος. Οι κομμουνιστές, γράφει το “Κομμουνιστικό Μανιφέστο”, υπερασπίζονται απέναντι στις διάφορες ομάδες συμφερόντων (εθνικών ή τοπικών) τα κοινά συμφέροντα του προλεταριάτου και σε όλα τα στάδια ανάπτυξης της ταξικής πάλης το συμφέρον του κινήματος στο σύνολό του, δηλαδή τον τελικό στόχο: τη χειραφέτηση του προλεταριάτου. Τα συνδικάτα αντιπροσωπεύουν το συμφέρον ιδιαίτερων ομάδων και ένα ορισμένο στάδιο ανάπτυξης του εργατικού κινήματος. Η σοσιαλδημοκρατία αντιπροσωπεύει την εργατική τάξη και τα συμφέροντα της χειραφέτησής της στο σύνολό τους. Η σχέση των συνδικάτων προς το Σοσιαλιστικό Κόμμα είναι λοιπόν η σχέση του μέρους προς το όλον.»⁸

Σε μια περίοδο, όμως, που το κεφάλαιο θέλει να καταστρέψει όλες τις κατακτήσεις μέσω των οποίων η εργατική τάξη έχει ιστορικά συγκροτηθεί, τις συλλογικές εγγυήσεις και κεκτημένα, σε μια περίοδο που η κάθε έννοια αντιτιθέμενων ταξικών συμφερόντων, ανεξάρτητων ταξικών οργανώσεων δέχεται γενικευμένη επίθεση, το «μέρος» συμπυκνώνει υπό αυτή την έννοια το «όλο». Επιπλέον, το γεγονός της μη ύπαρξης μαζικών κομμάτων που να αντιπροσωπεύουν «την εργατική τάξη και τα συμφέροντα της χειραφέτησής της στο σύνολό τους» θέτει υπό αυτή την οπτική με νέους όρους το ζήτημα των σχέσεων του μέρους με το όλον μέσα από την πορεία της πάλης για την ανασυγκρότηση της εργατικής τάξης για τη συνολική της χειραφέτηση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Fernand Rude, *Les révoltes des canuts 1831-34*, Ed. Maspero.
Georges Lefranc, *Le mouvement socialiste*, Ed. Payot.
Jean Daniel Reynaud, *Les syndicats en France*, Ed Seuil.
Georges Lefranc, *Le syndicalisme en France*, Ed. PUF.
Georges Lefranc, *Essais sur les problèmes socialistes et syndicaux*, Ed. Payot.
Henry Pelling, *A History of British Trade Unionism*, Ed. Pelikan.
Χέλγκα Γκρέμπινγκ, *Η ιστορία του γερμανικού εργατικού κινήματος*, εκδ. «Παπαζήση».
Denis Folias, «Le droit à la santé, la Sécurité sociale: des conquêtes sociales revolutionnaires», *La Vérité*, αρ. 574 και 576, 1977.
Δημήτρη Αστερίου, «Συνδικάτα και πολιτικό κίνημα της εργατικής τάξης», *Δελτίο για τα ζητήματα του σοσιαλισμού*, Σεπτέμβριος 1987.
Organisation for Economic Co-operation and Development, *Labour Market Flexibility. Report by a high-level group of experts to the Secretary-General*.

---

8. Rosa Luxemburg, «Grève de masse, partis et syndicats», *Oeuvres*, Ed. Maspero, τόμ. 1, σελ. 102.